

ІНСТРУКЦІЯ З ВІДБИРАННЯ І ПРИЙМАННЯ ПРОБ НАСІННЯ

Мета відбирання – отриманих достатніх за розміром для аналізування проб, в яких наявні ті самі складники і в тих самих пропорціях, що й у партії насіння, яку вони репрезентують. Пробу від партії відбирають невеликими порціями (точкові проби) з різних місць і, переконавшись у їх однорідності змішують (об'єднана проба). З отриманої кількості насіння діленням в один чи декілька етапів виділяють менші проби. На кожному з етапів пробу (після перемішування насіння) розділяють поступово або беруть з неї без вибирання порції і об'єднують їх (середня проба).

1. Вимоги до партії насіння:

- Маса партії насіння, від якої відбирають пробу, не повинна перевищувати кількості, вказаної у графі 2 додатка А ДСТУ 4138-2002, а для зернових культур кількості, вказаної у пункті 5 розділу IV Наказу №476 від 04.10.2018 р. Якщо партія перевищує цю кількість, її поділяють на контрольні одиниці. Для добазового (ДН) і базового (БН) насіння кожна з них є самостійна партія. Партії (контрольні одиниці) нумерують. Складають схему поділу партії на контрольні одиниці.

- У разі очевидної неоднорідності партії насіння відбирання проб не проводять.

- Пакування, маркування та зберігання партій – згідно з вимогами ДСТУ 2240.

2. Засоби контролювання та матеріали – згідно з додатком Б ДСТУ 4138-2002.

3. Відбирання, формування, оформлювання і доставляння середніх проб партій насіння, що реалізують в межах України, проводять штатні інспектори уповноважені МінАПК, про що мають відповідне посвідчення. Інспектори повинні мати особисті тавро, пломбір та печатку. Відбір представниками господарств (організацій) допускають тільки для партій насіння внутрішньогосподарського використання. Власник насіння зобов'язаний забезпечити необхідні умови для проведення цих робіт і доставляння відібраних проб до випробувальної лабораторії.

4. Відбирання точкових проб

4.1. З кожної партії (контрольної одиниці) проби відбирають довільно з урахуванням попередніх вимог. Розмір точкових проб визначають, виходячи з розміру середньої проби, яку необхідно отримати, норм відбирання (Таблиці 1, 2, 3, 4, 5) та інструменту, за допомогою якого відбирають проби. Мішки та контейнери подібної місткості виділяють без вибирання, а точки відбирання чергують: верхня, середня та нижня частини упаковок.

4.2. Від насіння, що його зберігають насипом (чи в контейнерах великої місткості), точкові проби відбирають з різних місць на різних глибинах у кожному. Допустимо відбирати проби у процесі надходження насіння у контейнери у поперечному перетині потоку за допомогою щупів, автоматичних пристроїв.

4.3. Від насіння з поганою сипкістю проби допускають відбирати вручну.

4.4. Точкові проби відбирають щупами (циліндричні, конусні, мішкові), опис яких наведено у додатку В ДСТУ 4138-2002, або механічними пробовідбирачами. До того ж потрібно дотримуватись таких основних правил:

- циліндричний щуп залежно від розмірів використовують для відбирання проб із засіків, контейнерів; вводять у насінневу масу в закритому стані; коли необхідну точку досягнуто, його відкривають, двічі повертають або легка струшують, обережно закривають. Наповнений щуп виймають, відкривають і висипають отримані проби насіння на підготовлену поверхню для порівняння на однорідність;

- мішковий щуп призначений для відбирання проб із мішків; його вводять в середину жолобком донизу, вістря в верх під кутом близько 30° до горизонталі; з досягненням центру мішка його повертають жолобком догори, обережно виймають і висипають насіння в посудину; проколи від щупів в тканинах мішках зарівнюють хрестоподібним рухом вістря щупа, а на паперових та поліетиленових – заклеюють латкою;

- конусний щуп використовують для відбирання проб з насипу, транспортних засобів, незашитих мішків тощо.

- механічний пробовідбирач використовують згідно з інструкцією до нього.

4.5. Від партії насіння, що його зберігають або транспортують насипом, у засіках, контейнерах великої місткості або від струменю насіння під час їх заповнення точкові проби відбирають відповідно до норм (таблиця 1).

Таблиця 1. – норми відбирання точкових проб від маси партії насіння

Маса партії, кг	Кількість проб, шт
До 500	Не менше 5
Від 501 до 3000	Одна від кожних 300 кг. Але не менше 5
Від 3001 до 20000	Одна від кожних 500 кг. Але не менше 10
Понад 20000	Одна від кожних 700 кг. Але не менше 40

- Від партій насіння, що їх зберігають або транспортують насипом, точкові проби дозволено відбирати від кожної партії (контрольної одиниці) у п'яти місцях за такою схемою:

За такою самою схемою відбирають проби кожного засіку, якщо партія розташована у декількох засіках.

- З транспортних засобів, завантажених понад 25 т, проби відбирають в одинадцяти місцях за такою схемою:

У кожному місці точкові проби відбирають з трьох шарів – нижнього, середнього та верхнього.

- Від насіння, затарованого у мішки чи контейнери подібної однакової місткості, проби відбирають відповідно до таких норм (таблиця 2).

Таблиця 2. – Норми відбирання точкових проб від насіння у мішках або контейнерах (за винятком пакувальної одиниці до 10 кг включно)

Кількість мішків (контейнерів), шт.	Кількість проб, шт.
до 5	Від кожної місткості, але не менше 5
Від 6 до 30	Від 5 місткостей або одна від кожної третьої, але не менше 5
Від 30 до 400	Від 10 місткостей або одна від кожної п'ятої, але не менше 10
Понад 400	Від 80 місткостей або одна від кожної сьомої, але не менше 80

- Для партій насіння, розфасованого у дрібні (до 10 кг) пакети або торбинки, проби відбирають згідно з нормами, які наведені у таблицях 3, 4.

Таблиця 3. – Кількість виділених для відбирання проб насіння пакетів або торбинок, якщо маса пакувальної одиниці до 10 кг включно (крім овочевих і баштанних)

Маса пакетів або торбинок	Кількість пакетів або торбинок для відбирання проб
Від 0,5 г до 50,0 г	2,0 %, але не менше 10 шт.
Від 51,0 г до 500,0 г	1,5 %, але не менше 7 шт.
Від 501,0 г до 3,0 кг	1,0 %, але не менше 5 шт.
Від 3,1 кг до 10 кг	10,0 %, але не менше 10 шт.

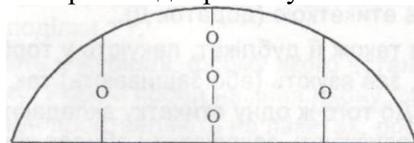
Таблиця 4. – Кількість виділених для відбирання проб пакетів або пакетів або торбинок насіння овочевих і баштанних культур, якщо маса пакувальної одиниці до 10 кг включно

Маса насіння, кг	Кількість торбинок (пакетів) контрольної одиниці, шт., не більше	Кількість торбинок (пакетів), виділених для відбирання проб, %, але не менше 10 шт.
До 0,1 включно	1000	2,0
Від 0,2 до 0,5	1000	1,5
Від 0,6 до 1,0	1000	1,0
Від 1,1 до 3,0	500	1,0
Від 3,1 до 10,0	200	10,0

5. Відбирання проб качанів кукурудзи

5.1. Точкові проби качанів кукурудзи з насипу в засіках відбирають вручну в п'ятьох місцях і у кожному з них у трьох шарах (зверху, посередині та внизу) по 5 шт. – всього 75 шт.

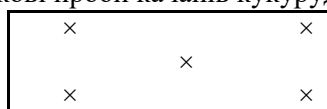
5.2. З буртів точкові проби відбирають у п'ятьох місцях за такою схемою:

У центрі бурту качани відбирають із трьох шарів на різних глибинах, а з країв – в одному шарі з чотирьох протилежних боків (всього 7 точкових проб). З кожного місця відбирають по 5 качанів (всього 70 шт.).

5.3. У процесі завантажування (розвантажування) транспортних засобів точкові проби відбирають через рівні проміжки часу – від кожної партії (контрольної одиниці) по 75 качанів.

5.4. З автомашин точкові проби качанів кукурудзи відбирають за схемою:

У двох шарах по 2 шт. у кожному місці – всього 20 шт. Якщо контрольна одиниця входить у декілька автомашин, точкові проби відбирають у процесі їх завантажування (розвантажування) через рівні проміжки часу.

5.5. З мішків або подібних їм контейнерів точкові проби качанів кукурудзи відбирають вручну, відповідно до таких норм (таблиця 5).

Таблиця 5. – Норми відбирання качанів кукурудзи з мішків або подібних їм контейнерів

Кількість мішків (контейнерів) у партії (контрольній одиниці), шт.	Кількість качанів, що їх відбирають з мішка (контейнера), шт.
До 10	По два з кожного
Від 11 до 100	По одному з кожного п'ятого, але не менше ніж з 15
Понад 100	По одному з кожного десятого, але не менше ніж з 15

Після відбирання качанів мішки пломбують заново, про що зазначають в акті відбирання проб.

5.6. Відібрані качани підраховують. Якщо їх 70 шт. і більше, виділяють кожен третій, але не менше 25 шт. Качани обмолочують і виділяють середню пробу насіння для аналізування.

6. Отримання об'єднаної проби

Пересвідчившись в однорідності усіх точкових проб, їх об'єднують і ретельно перемішують. Якщо отримана проба за масою відповідає середній, її вважають такою.

7. Виділення середньої проби

7.1. Середню пробу виділяють з об'єднаної, послідовно зменшуючи її до розмірів згідно з графами 3,4 додатка А. У цьому випадку формують три середні проби:

а) перша – для визначення чистоти, схожості, життєздатності, маси 1000 насінин та інших аналізувань;

б) друга – для визначення вологості та заселеності шкідниками;

в) третя – для проведення фітоекспертизи.

Примітка. Якщо маса партії дефіцитного насіння мала, допускають зменшувати середню пробу до необхідного для аналізування розміру, але не менше половини. У цьому випадку в документі роблять запис: «Середня проба важить лише грамів, що не відповідає передбаченому ДСТУ 4138-2002 розмірові».

7.2. Для виділення середньої проби застосовують один з методів, передбачених в п.10.

Допустимо використовувати метод квартування: об'єднану пробу ретельно перемішують і висипають на рівну гладку поверхню; двома лінійками (планками) її розстеляють у вигляді квадрату шаром товщиною до 1,5 см для дрібнонасінних культур і до 5 см – для крупнонасінних. Квадрат за діагоналями ділять на чотири трикутники; з насіння двох протилежних трикутників формують першу середню пробу, а з двох інших – другу та третю.

7.3. На випадок арбітражного аналізування насіння. Призначеного на продаж, одночасно відбирають дублікат першої проби з позначкою «Дублікат». Зберігають її у тому самому приміщенні, що й партію насіння або в аналогічних умовах.

7.4. У разі перевіряння якості закупленого насіння проби (основну і дублікатну) відбирають не пізніше, як за 10 днів з часу завезення до господарства (організації). Відбирає проби штатний інспектор у присутності обох зацікавлених сторін. Допускають відсутність представника іншої зацікавленої сторони за його офіційною згодою.

8. Оформлювання і відправлення середніх проб

8.1. Відбирання середніх проб оформляють актом (додаток Г ДСТУ 4138-2002) у двох примірниках: один – залишають власникові насіння, другий – супроводжує проби до випробувальної лабораторії. Відбирання дублікатних проб також оформляють актом з позначкою у правому верхньому куті «на випадок арбітражного аналізування». Акт зберігають у господарстві.

8.2. Середню пробу маркують етикеткою (додаток Д ДСТУ 4138-2002).

8.3. Першу середню пробу, а також її дублікат, пакують у торбинку з щільної тканини (не можна пакувати у вологонепроникну тару), зав'язують (або зашивають) так, щоб обидва кінці ниток завдовжки біля 5 см були разом і опечатують. До того ж одну етикетку вкладають в середину, другу – приклеюють зовні. У разі відсутності пломбіра допускають заклеювати обидва кінці нитки під зовнішню етикетку або між двома картонними квадратиками 5см ×5см з підписом та печаткою уповноваженого з відбирання проб (кінці нитки попередньо пропускають через два отвори в одному з квадратиків і зв'язують вдвічі).

8.4. Другу пробу пакують у вологонепроникну тару зі скла або плівки такої місткості, щоб у них після наповнення залишалось якомога менше вільного простору. Отвір посуду щільно закривають і заливають сургучем чи обмотують плівкою. Пакети, виготовлені з плівки, запаюють або, склавши край вдвічі, щільно зав'язують. Маркують етикеткою.

8.5. Третю пробу вміщують у паперовий пакет або тканину торбинку, заклеюють, зв'язують або зашивають і маркують етикеткою.

9. До випробувальної лабораторії середні проби доправляють протягом 1-2 діб. Залишати їх власникові насіння або іншим, не уповноваженим випробувальною лабораторією особам, не дозволено. За правильність відбирання проб, їх пакування, маркування, опечатування та оформлювання документів уповноважений інспектор несе особисту відповідальність.

10. Виділення робочих проб. Мінімальну масу робочих проб проведення окремих аналізувань вказано у графі 5 додатка А ДСТУ 4138-2002, а для зернових культур у пункті 5 розділу IV Наказу №476 від 04.10.2018 р. Робочі проби виділяють з середньої одним з таких методів:

- виїмок;
- випадкових чашечок;
- половинок;
- ділниками (згідно з інструкцією користування ними).

10.1. Метод виїмок. Попередньо перемішана насіння висипають на рівну гладку поверхню (лоток), розрівнюють у вигляді прямокутника шаром товщиною до 1 см. За допомогою ложечки (лопатки, совочка) в одній і шпателю – в другій (або двох совочків, спрямованих назустріч до змикання) відбирають

у різних місцях невеликі порції насіння на товщині всього шару. Відбирають стільки порцій (але не менш, як з п'яти місць), скільки необхідно для отримання робочої проби відповідного розміру.

Допускають відбирання проб (наважок) за такою схемою:

OXOXOXOX
OXOXOXOX
OXOXOXOX
OXOXOXOX
OXOXOXOX
OXOXOXOX

де O – місця відбирання насіння для першої проби (наважки),
X – для другої (на випадок повторного аналізування).

Цей метод найбільш придатний для дрібнонасіньних культур.

10.2. Метод випадкових чашечок. Попередньо перемішане насіння розсіюють на рівну поверхню (лоток), де викреслено квадрат, в якому довільно розташовано вісім однакових чашечок циліндричної форми (наприклад, бокси). Робочу пробу отримують об'єднанням вмісту шести з них, а у разі потреби сьомої та восьмої. Рівномірність заповнення чашок регулюють їхнім розміром та площею квадрату (рекомендовано, щоб остання перевищувала сумарну площу всіх чашечок у 10 -12 разів).

Найбільш придатний для дрібнонасінних добре сипких культур.

10.3. Метод половинок. Робочі проби за цим методом виділяють за допомогою пристрою, який складається з лотка і решітки з кубічними відкритими зверху чарунками однакового розміру, почергово із дном і скрізні. Попередньо перемішане насіння рівномірно розсіюють над решіткою коливальними рухами почергово у різних (під прямим кутом) напрямках. Коли решітку знімають, на лотку залишається близько половини проби. У такий спосіб середню пробу поступово зменшують до потрібного розміру, використовуючи будь-яку з половинок.

11. Приймання та зберігання проб

11.1. Середні проби, що надійшли до випробувальної лабораторії, зважують на вагах з ціною поділки до 5 г, а проби менші ніж 250 г – з ціною поділки 1 г.

11.2. Середні проби реєструють у журналі, форму якого встановлює випробувальна лабораторія, починаючи нумерацію з початку року. Робочі проби насіння льону, призначені для фітоекспертизи, реєструють окремо. Реєстраційні номери проставляють на пакетах, робочих бланках та документах, що їх видаватимуть власникові насіння.

11.3. Аналізувати починають не пізніше наступного дня (допускають виняток для вихідних та святкових днів).

11.4. Проби зберігають у прохолодному добре вентиляваному приміщенні, забезпечуючи збереження початкової якості.

11.5. Залишки проб, а також складники, виділені під час аналізування чистоти та відходу насіння, зберігають протягом двох місяців після завершення сівби даної культури у районі, після чого їх знеособлюють у порядку, установленому випробувальною лабораторією.